

Neļausim sevi muļķot!

Kad šajā priekšvēlēšanu laikā Liepājā kāds agresīvi varu pilsētā ieņemt kārojošais politiskais spēks izdomāja sabiedrību uzrunāt, nozogot vietējā laikraksta “Kurzemes Vārds” identitāti un piepildot vairākas lappuses ar rakstu imitācijām, bija skaidrs, ka šis ir valsts drošības apdraudējums. Tāpat kā hakeri lūdz jūs atklāt bankas kartes kodu, atverot lapas, kas ļoti līdzinās bankas oficiālajām vietnēm internetā. Tāpat kā pašvaldību izdevumi daudzviet imitē žurnālistiku, šķietami nodrošinot jūs ar objektīvām ziņām un neatklājot, ka tās ir galvenokārt tikai domei pašai ērtas. Tāpēc šajā pielikumā vēlamies runāt par to, cik svarīgi ir neļaut sevi muļķot, cik svarīgi prast atšķirt īstas ziņas no nepatiesām un jau no skolas sola vecuma mācīties medijpratību.

Redaktore ANDA PŪCE

Cik maksā bezmaksas ziņas?

Vai jūs būtu ar mieru kaut ko darīt par velti un ar sava darba augļiem gadiem ilgi dalīties ar plašāku sabiedrību? Droši vien tā varētu darīt, ja būtu pienācīgs nodrošinājums. Arī mediju jomā ziņu izgatavošana vienmēr kaut ko maksā, un ir būtiski zināt, kam pieder attiecīgā platforma un kā tā pelna naudu. Pēdējā laikā sabiedrībai šis jautājums kļuvis aktuāls tieši tāpēc, ka informatīvā telpa ir kļuvusi daudz lielāka interneta izplatības dēļ, bet līdzās objektīvu ziņu sniedzējiem ir parādījušies neskaitāmi mediju atdarinātāji, kuru galvenais uzdevums ir ļauzu viedokli ievirzīt informācijas sniedzējam vēlamajā gultnē.

Kāpēc par velti?

Arī Latvijā to cilvēku skaits, kuri gatavi maksāt par drukātajiem medijiem, kļūst arvien mazāks, izvēloties pārtikt tikai no bezmaksas ziņām. Ievērojams kritums ir tieši dienas laikrakstu patēriņā – pēc pētījumu aģentūras “TNS” datiem, 2006. gadā tos patērēja 65 procenti iedzīvotāju, bet 2014. gadā vairs tikai 15 procenti. Un tas lielā mērā skaidrojams ar interneta ziņu resursu, kur visas aktualitātes ir pieejamas tūlīt un tagad, turklāt – par brīvu.

Tomēr ir jāatceras, ka bez finansējuma nodrošināt bezmaksas ziņu piegādi nemaz nav iespējams. Vienu daļu no bezmaksas mediju platformām uztur reklāmdevēji – apmaksāti reklāmmateriāli vai atsevišķas reklāmas. Pētījumos noskaidrots, ka, lai arī reklāmmateriāliem ir pievienotas norādes, nereti cilvēki tās nemaz nepamanā. Pat tie, kas uz jautājumu, vai protat atšķirt ziņu no reklāmas raksta, atbild apstiprinoši.

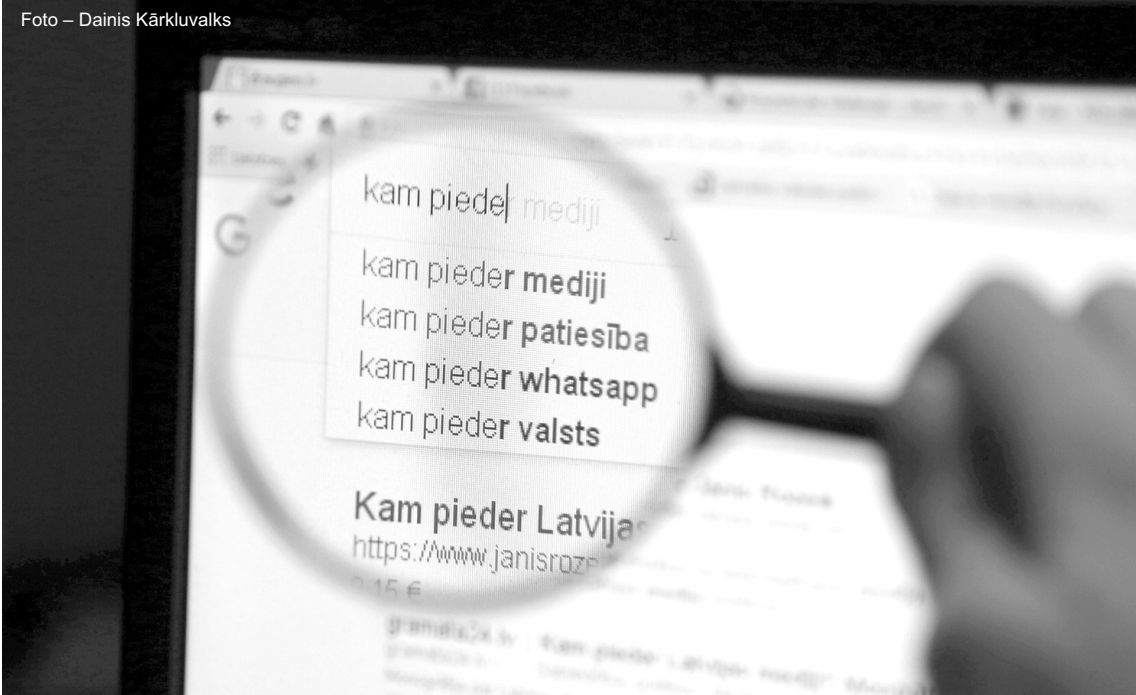
Vēl viens finansējuma modelis ir valsts finansējums. Arī Lat-

vijā sabiedriskos medijus – radio un televīziju – ar saviem nodokļiem uztur Latvijas iedzīvotāji. Gluži tāpat ir arī ar bezmaksas pašvaldību izdevumiem. Atšķirība vienīgi tā, ka sabiedriskajos medijos saturu veido žurnālisti, bet pašvaldībās – sabiedrisko attiecību speciālisti.

Trešais veids, kā uzturēt bezmaksas medijus, ir atsevišķu interešu grupu vai personu finansējums – šādas informācijas platformas pārsvarā tiek izmantotas propagandas materiālu izvietošanai. Un arī te ir vērtīgi zināt medija īpašnieku, piemēram, tas var būt kāds uzņēmējs vai politiskais spēks, kas informāciju pasniegs sev izdevīgā pozīcijā.

Dāvinātam zirgam zobos neskatās?

Lai taptu jebkāda veida informācija, raksts, radio vai televīzijas sižets, pirmkārt, tam nepieciešams cilvēku resurss. Autoram jāiegūst informācija un tā jāapstrādā, lai to varētu pasniegt publikai. Šajā posmā “no – līdz” vajadzīgs ne mazums resursu, tajā skaitā atalgojums

Izpētiet paši, kas ir ziņu autors, kas medija īpašnieks, pirms grasāties tai akli uzticēties, jo "avīzē tā bija rakstīts".

informācijas veidotājam, fotogrāfam, operatoram, tehniskais nodrošinājums (telefons, fotoaparāts, videokamera, skaņu pults, dators un citi), telpas, autotransports, to uzturēšana, attiecīgās medija platformas uzturēšana, algojot, piemēram, grāmatvedi, reklāmas daļas darbiniekus, redaktorus, korektorus un tā tālāk.

Cilvēki mēdz pārmest žurnālistiem par virspusīgi pasniegtiem vai nepietiekami plaši atspoguļotiem un maz izpētītiem materiāliem. Šajā brīdī katram godīgi sev jāatbild – vai esat gatavs maksāt konkrētu naudas summu, lai pretī saņemtu analītisku materiālu?

» 2.lpp

Ja gribam dzīvot demokrātiskā valstī

DAIGA BITINIECE,
Latvijas Žurnālistu asociācijas valdes locekle, laikraksta “Kurzemnieks” galvenā redaktore

Reģionālajam laikrakstam ir svarīga **vieta vietējās kopienas dzīvē**. Finanšu krīzes laikā, kad strauji saruka tirāžas nacionālajai presei, vietējās avīzes lasītājus zaudēja mazāk. Vietējam laikrakstam ir svarīgas funkcijas un nozīmīga loma – tas ne tikai informē par aktualitātēm, bet piedalās sociālekonomiskās vides un pilsoniskās apziņas veidošanā, palīdz orientēties reģionā notiekošajos procesos, kontrolē vietējo varu, veicina lasītāju līdzdalību. Diskusijas, viedokļu daudzveidība, problēmu analīze darbojas vietējo iedzīvotāju labā un ir svarīgas demokrātijas nodrošināšanā.

Piedaloties kopienas dzīvē, tas pats kļūst par daļu no kopienas. (Piemēram, 19. maija “Kurzemniekā” bija publicēts raksts,

kā 5. klases skolēni novada mācībā pētījuši vietējās personības, un viņi saka, ka par leģendāro peldēšanas skolotāju varējuši savākt materiālus, jo “Kurzemnieka” arhīvā atraduši 19 publikācijas par viņu vairāku gadu garumā.)

Taču situācija pašlaik ir sarežģīta vairāku iemeslu dēļ – lasīšanas paradumu maiņa, iedzīvotāju skaita samazināšanās, reklāmas ieņēmumu kritums, kā arī pašvaldību izdevumu izplešanās un nostiprināšanās. Sākotnēji tās bija informatīvas lapas, kas iznāca pagastos, bet pēc administratīvi teritoriālās reformas 2009. gadā katrs novads sāka izdot savu jau vairāk lappušu izdevumu. Sāka tos dēvēt par avīzēm, izdot krāsainus, publicēt arī reklāmu un sludinājumus, sāka nodarboties ar žurnālistikas imitāciju, veidojot reportāžas, intervijas, aprakstus.

» 2.lpp

PAŠVALDĪBU INFORMATĪVO IZDEVUMU IZMAKSAS

Izdevums	Izmaksas gadā* (eiro)	Tirāža vienā reizē (gab.)	Izdevumu skaits gadā	Izmaksas uz vienu iedzīvotāju gadā (eiro)
“Jelgavas Vēstnesis”	138 168,69	28 000	51	5,10
“Talsu Novada Ziņas”	42 539	13 550	23	3,22
“Jūrmalas Avīze”	82 000	30 000	21	2,73
“Madonas Novada Vēstnesis”	12 670	12 100	7	1,05

* Tipogrāfijas pakalpojumi un izplatīšana. Jāņem vērā, ka šajā summā nav iekļautas darbinieku algas un tehnika (datori, fotoaparāts un citi).

EKSPERTE

Lasot ziņas, smadzenes atpūtināt nedrīkst

VITA DREIJERE,
mediju pētniece, Latvijas
Universitātes žurnālistikas
pasniedzēja

Tas, ka sazēlušī tā dēvētie pseidoziņu portāli, kuri publicē skandalozas, uzmanību piesaistošas, bet absolūti nepatiesas ziņas, ar kurām cilvēki tik aktīvi dalās, lieliski ilustrē nepieciešamību veicināt medijpratību dažādās sabiedrības grupās. Kvalitatīvas ziņu žurnālistikas priekšnosacījumi ir patiesums, faktu precizitāte, neitralitāte, maksimāli iespējama objektivitāte un viedokļu balanss, taču daļa no mediju satura ir absolūtā pretrunā tiem. To rada žurnālisti, kuri neatbildīgi izturas pret savu darbu, vai arī cilvēki, kuri vispār nav žurnālisti, neizprot profesionālas žurnālistikas standartus un vērtības un strādā tikai auditorijas piesaistīšanas nolūkos, izplatot "skaļas", bet nepatiesas ziņas.

Kāpēc par to būtu jāuztraucas? Tāpēc, ka šādas ziņas maldina cilvēkus, deformē viņu realitātes uztveri un, esmu pārliecināta, kopumā rada negatīvus efektus. Ko darīt? Jācenšas ziņās iedziļināties, jālasa tālāk par virsrakstiem, kas nereti ir īpaši maldinoši, jāpārbauda, kas ir ziņas avots, kā šie fakti saskan ar kontekstu un tiem faktiem, ko jau zinām. Es studentiem jau 1. kursā uzsveru, ka, lasot vai klausoties ziņas, mums nevajadzētu atpūtināt smadzenes, bet gan tieši otrādi – pieslēgt

savas kritiskās domāšanas prasmes. Tiešām aicinu cilvēkus nevairot pseidoziņu popularitāti un ar tām nedalīties sociālajos medijos, jo atbildīgi ir ne tikai tie, kas nepatiesās ziņas publicē, bet arī visi, kas ar tām dalās tālāk.

Ļoti skeptiska esmu arī pret pašvaldību izdevumiem, jo tie mēdz kopēt žurnālistikas žanrus un formātus, lai radītu maldinošu iespaidu par objektīvu saturu, taču realitātē piedāvātais saturs ir neobjektīvs un radīts tikai pašvaldības (turklāt parasti tikai pozīcijā esošo politisko spēku) interesēs. Problēma ir tad, ja cilvēki to neatšķir un vērtē kā objektīvu saturu. Otrā problēma, kas manā izpratnē ir vēl lielāka, – cilvēki ar bezmaksas pašvaldību izdevumiem mēģina aizstāt neatkarīgus medijus, kas, protams, nav bezmaksas. Tādējādi tiek vēl vairāk apgrūtināta iespēja nodarboties ar neatkarīgu žurnālistiku reģionos.

Ja gribam dzīvot demokrātiskā valstī

» 1.lpp

Ar labāku atalgojumu un mierīgāka darba piedāvājumiem pārvilināja (un process turpinās) žurnālistus no redakcijām uz domēm, bet reģionālajiem laikrakstiem nu jāspēj viena rajona un vienas pilsētas vietā sekot līdzi darbam 3 – 7 novados.

Bēdīgie piemēri. "Zemgales Ziņām" samazinājusies tirāža līdz 1500, jo jau vairākus gadus Jelgavas pašvaldības izdevums iznāk reizi nedēļā, krāsains, ar TV programmu. "Kursas Laiks" Liepājā, kas samazināja iznākšanas biežumu uz vienu reizi nedēļā, pusgada laikā zaudēja ap 600 lasītāju, Preiļu "Novadnieks" vispār pārstājis iznākt.

Ko mēs, reģionālo laikrakstu izdevēji un žurnālisti, darām?

Lai nodrošinātu laikraksta iznākšanu ar tādu pat regularitāti un nesamazinātu apjomu, un nebūtu no darba jāatlaiž žurnālisti, rakstām projektus visiem iespējamajiem fondiem, piedalāmies visos iespējamajos konkursos un iepirkumos. Tie ir VKKF, Zivju fonds, Vides fonds, Sabiedrības integrācijas fonds, pašvaldības u.c.

Mācāmies – sadarbībā ar Baltijas Mediju izcilības centru, jo atzīstu, ka ne visi mūsu raksti ir augsti profesionālā līmenī, notiek arī kadru maiņas.

Vairāk uzmanības veltām portāla attīstībai, meklējam citus ieņēmumu ieguves veidus – izdodot kalendārus, grāmatas, žurnālus.

Ar Latvijas Žurnālistu asoci-

ācijas un Latvijas Preses izdevēju asociācijas atbalstu cenšamies panākt likumdevēja izpratni par situāciju, kad reģionālo mediju pastāvēšana ir vairs tikai laika jautājums – cik ilgi vēl spēsim strādāt? Kultūras ministrijas mediju nodaļā tapušās "Mediju pamatnostādnes" paredz atbalstu arī reģionālajiem medijiem, taču grozījumi likumos iestrēguši. Saeimas deputāti neatbalstīja priekšlikumu "Preses likumā" par to, ka pašvaldību izdevumi nebūtu reģistrējami kā mediji (no 110 ir reģistrēti 48). Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldību lietu komisijā iestrēguši grozījumi likumā par pašvaldībām, kas noteiktu izdevumu saturu, iznākšanas biežumu, reklāmas un sludinājumu publicēšanas līgumu, uz ko vairākas reizes norādījusi Konkurences padome.

Kliedējam mītus, ko izplata pašvaldību vadītāji, Latvijas Pašvaldību savienība, Lielo pilsētu asociācija. Cilvēkiem tiek jaukta galva.

Piemēram, par mistiskajiem, jaunajiem īpašniekiem, kas apdraud Latvijas intereses. Nevaru galvot par visiem, bet lielākā daļa ir bijušie vai esošie redakciju darbinieki. To var redzēt Andas Rožukalnes grāmatā "Kam pieder Latvijas mediji".

Reģionālā prese esot viena tumsas jūra, pērn "Kurzemes plānošana reģiona" sēdē sacīja Nīcas pašvaldības vadītājs. Un vienīgā gaismas saliņa esot pašvaldību izdevumi. Protams, kā citādi! Jo tajos nav kritikas, nav problēmu, bet viss ir saulaini un skaisti.

Latvijas Pašvaldību savienības (LPS) vadītājs Andris Jaunsleinis televīzijā apgalvoja, ka ņemšanās ap reģionālo mediju pastāvēšanu (iestāšanās pret tirgus kropļoša-

nu) esot daļa no kiberkara! Būtu smieklīgi, ja nebūtu tik bēdīgi.

Un ka LPS pasūtītā aptaujā sabiedrība esot atzinusi – 90 % informācijas cilvēki saņemot no pašvaldību izdevumiem, ne no tā saucamās neatkarīgās reģionālās preses. Izdevēju asociācijas kopsapulcē pērn gan redzēju citas atbildes – pozīcijas bija stipri līdzīgas, turklāt jautājums bija tendenciozs: "Kur iegūstat informāciju par pašvaldības darbu?" Bet mūsu, tai skaitā "Kurzemiesnieka", saturā bez triju novadu pašvaldību darba ir daudz, daudz vairāk – arī kultūrvēsturiski materiāli, izglītojošas tematiskās lapas, diskusijas, pētījumi, intervijas ar uzņēmīgiem cilvēkiem, pielikumi, padomi, konkursi, Latvijas, Eiropas jaunumi utt.

Kāds atbalsts reģionālajai presei vajadzīgs?

Noteikt pašvaldības izdevumu funkcijas un satura vadlīnijas. Neļaut tos reģistrēt masu informācijas līdzekļu reģistrā. Neatļaut tiem nodarboties ar komercdarbību (kā tas ir gadījumā ar "Iecavas Ziņām", ko var pat abonēt.) Nepieciešams Mediju fonda atbalsts – savlaicīgs un saprotams, ne saskaldīts pa dažādām ministrijām. PVN drukātajai presei (varbūt izņemot žurnālus) – mazāku.

Gribētos savu darbu, ko no visas sirds daru jau 30 gadus, turpināt. Nenonākot naidā ar vietējiem pašvaldību cilvēkiem, bet cerot uz likumdevēja saprātu un godaprātu. Jo vārda brīvību, izteiksmes brīvību, viedokļu daudzveidību, analīzi un kritiku jau pēc definīcijas nevar nodrošināt valsts vai pašvaldības izdevumi, bet laikraksts, kas darbojas savu lasītāju interešu vārdā un ir neatkarīgs. Ja gribam dzīvot demokrātiskā valstī.

Kas tie tādi – interneta troļļi?

Sagatavoja Anna Ķīviča
Foto – Dainis Kārklavals

⚡ Raksta provokatīvus komentārus.

⚡ Mērķis – sēt nesaskaņas un traucēt diskusiju.

⚡ Visbiežāk izsakās anonīmi vai ar viltus vārdu.

⚡ Mēdz strādāt organizētās un apmaksātās "troļļu fermās".

⚡ Gūst gandarījumu, paužot, ka "viss ir slikti".

⚡ Galējās izpausmēs publisko sadistiskus izteicienus un personīgus draudus.

⚡ Mērķtiecīgi ietekmē informatīvo telpu.

♥ Interneta troļļa pretstats.

♥ Maskējusies sabiedrisko attiecību speciāliste.

♥ Apzināti meklē sev patīkamu informāciju.

♥ Raksta pozitīvus, sajūsmas pilnus komentārus.

♥ Pauž pateicību un augstu novērtējumu raksta autoram.

♥ Veido un izplata pārspīlēti pozitīvu saturu.

♥ Mērķtiecīgi ietekmē sabiedrības viedokli.

Cik maksā bezmaksas ziņas?

» 1.lpp

Kvalitatīva pētnieciskā žurnālistika prasa daudz laika un līdzekļus, kas, pirms ieguldīt šādā darbā, visiem medijiem vispirms ir jānopelna.

Ja neesam gatavi maksāt, varam pārtikt, piemēram, no materiāliem, kas pasniegti "bezmaksas" pašvaldību informatīvajos izdevumos. Arī šo izdevumu sagatavošana un izdošana maksā naudu, un vienīgais veids, kā pašvaldības to var segt, ir paņemt no nodokļos samaksātajiem līdzekļiem. Turklāt šajos izdevumos informāciju sagatavo nevis žurnālisti, bet sabiedrisko attiecību speciālisti, kuriem pēc definīcijas galvenais uzdevums ir veidot labvēlīgu sabiedrisko viedokli par uzņēmumu, slavenību

vai organizāciju (šajā gadījumā – pašvaldību), rādot pozitīvu tēlu un labu reputāciju.

Tas tiek darīts dažādi, pēc katras pašvaldības ieskatiem. Piemēram, pie Jelgavas un Jūrmalas novada pašvaldības izdevuma strādā seši cilvēki, Talsu novadā – četri, savukārt Madonas novadā – divi. Atšķirīgs ir arī izdevumu biežums, veids un tam iztērētie līdzekļi. Bet galvenais, kas jāsaprot cilvēkam, kas "par brīvu" uz zina par to, kas notiek novadā, ir, ka pret šādu informāciju jāizturas kritiski, jo avīze nereti ir sabiedrisko attiecību instruments, turklāt "bez maksas" tā ir tikai tāpēc, ka par to jau katrs no iedzīvotājiem ir samaksājis.

Māriete Jankeleviča

Gaumes dažādas, bet tradīcijas paliek

Katrai paaudzei savas intereses arī mediju lauciņā. Ieva Leimane ar meitu Ilzi Milleri, aizmugurē – mazmeita Kate Millere.

Foto – Laila Paegle

Savu ikdienu bez medijiem – preses, TV, radio, interneta – vairs nespējam iedomāties, bet katras paaudzes pārstāvji tos lieto pavisam atšķirīgi.

Limbažu novada Tūrisma informācijas centra vadītāja Ilze Millere par sevi joko: “Esmu interneta atkarīgā, kaut gan kādreiz domāju, ka ar mani tā nekad nenotiks. Taču tagad no rīta līdz vakaram dzīvoju so-

ciālajos tīklos “Facebook” un “Instagram”, mazāk “Twitter”. Tas man ir vajadzīgs darbam, lai sekotu līdzi jaunumiem, arī pati ievietoju ziņas par notikumiem Limbažu novadā, tūrisma aktualitātes. Prieks, ka

cilvēkus tas interesē, un labās ziņas uzreiz tiek apskatītas un ieteiktas citiem. Pirmais, kas visus piesaista, ir fotogrāfijas vai īsi video sižeti.” Ilze pati lasa arī drukāto presi, galvenokārt vietējo laikrakstu “Auseklis”. “Tā mums ir ģimenes tradīcija, ko savulaik aizsāka mani vecvecāki. Ome joprojām pieskata, lai avīze būtu abonēta. Viņa arī pirmā visu izlasa, sākot ar līdzjūtībām, ziņām,

polīcijas hroniku, pēc tam pārējo un iesaka arī mums, ko noteikti vajag izlasīt.”

Ilzes mamma, Limbažu 3. vidusskolas vēstures un politikas skolotāja Ieva Leimane nosmej, ka viņām ar omi reizumis sanāk cīņiņš, kura pirmā dabūs “Ausekli”. Agrāk ģimenē abonēti arī lielie laikraksti, bet pamazām no tiem atteikušies. “Tomēr joprojām pasūtu savu vārdamāsu – “levu”,” teic skolotāja. “Mamma mums ir žurnālu fane, pērk gandrīz visus, un tad tos izlasa arī ome. Toties man jādoma, kur tos papīru kalnus pēc tam likt,” it kā papukojas Ilze. Ome Valija Vanaga, kurai rit jau 87. gads, atzīst, ka visu mūžu bijusi liela lasītāja. Tikai agrāk nebijis vaļas, tagad laika pietiek, taču acis jāsaudzē. “Skatos arī televīzijas ziņas. Jāzina taču, kas pasaulē notiek. Tikai nekas labs jau tas nav.” Ilze piebilst, ka viņa Latvijas un pasaules jaunumiem lielākoties seko līdzi sociālajā vietnē “Facebook”, savukārt Ieva ieradusi meklēt ziņas no pirmavotiem. “Arī saviem skolēniem iesaku, ka ar pārpublicējumiem jābūt uzmanīgiem. Sarunās ar audzēkņiem noprotu, kurš kaut ko lasa, skatās raidījumus. Pat, ja sekmes nav izcīlas, viņiem ir plašāks redzesloks.” Skolotāja pati ziņas gūst no dažādiem TV kanāliem, arī Krievijas, lai salīdzinātu. “Tāpat lasu aģentūras “Reuters” ziņas angļu valodā, jo tas man liekas uzticams avots.” Arī Ilze piekrīt, ka ir interesanti pavērot, kā strādā atšķirīgas

ziņu aģentūras. “Mēdzu salīdzināt, kā pasauli satraucošos notikumus skaidro, piemēram, ziņu kanāls CNN un kā Krievijas kanāli,” viņa saka. Abas atzīst, ka arī ziņas ir ģimenes tradīcija. Kādreiz opim “Panorāmas” laiks bijis svēta lieta, tad visa uzmanība tikusi veltīta tikai televizoram.

Ģimenes jaunākā dāma, Ilzes meita Kate, kura tikko beigusi 7. klasi Limbažu novada ģimnāzijā, pagaidām tik aizrautīgi ziņām līdzi neseko un arī vietējo avīzi regulāri nelasa. “Dažreiz paskatos “Rīta panorāmu”, jo vecāki to parasti ieslēdz. Tāpat “Ausekli” mēdzu tikai pašķirstīt, vairāk lasu “Ilustrēto junioriem”,” par savu mediju patēriņu saka Kate. Toties viņa ir dedzīga interneta lietotāja. Meitene nosauc visus populārākos sociālos tīklus, arī “YouTube” un “Snapchat”, ko lieto. “Sekoju arī dažādiem blogieriem un jūtuberiem, tāpat internetā skatos mūzikas failus, filmas – lielākoties angļu valodā,” viņa turpina. Vienojošs ar pārējiem ir tas, ka arī Kate ir liela grāmatu lasītāja, taču muzikālā gaume gan paaudzēm atšķiras. Ome klausās “Latvijas Radio 2”, Ieva vairāk iecienījusi “Radio Skonto”, bet Ilze un Kate izvēlas “Radio Tev”.

Pārrunājot savus mediju lietošanas ieradumus, četrotne pati ir pārsteigta, cik tomēr atšķirīgi tie ir. “Bet laika gaitā jau viss mainās,” ģimene nosmejas.

Laila Paegle

Pieci padomi, kā nenoslīkt feisbuka okeānā

Rūpējies par privātumu

Feisbuku lieto teju divi miljardi cilvēku, un visi kā viens, izņemot viltus profilus, jau reģistrēšanās brīdī ir parakstījuši nāves spriedumu savām tiesībām uz privātumu. Bet, ja nu reiz esi ar to mierā, nenāktu par sliktu vismaz iespēju robežās novilkt dažas sarkanās līnijas attiecībā uz šo sociālo tīklu un pārējiem lietotājiem. Ej uz “Iestatījumi” – “Privātums”, arī “Timeline and Tagging”, un pēc ieskatiem veic vajadzīgos labojumus. Pēc noklusējuma uzstādījumiem feisbuka lietotājs ir stipri vien neaizsargāts.

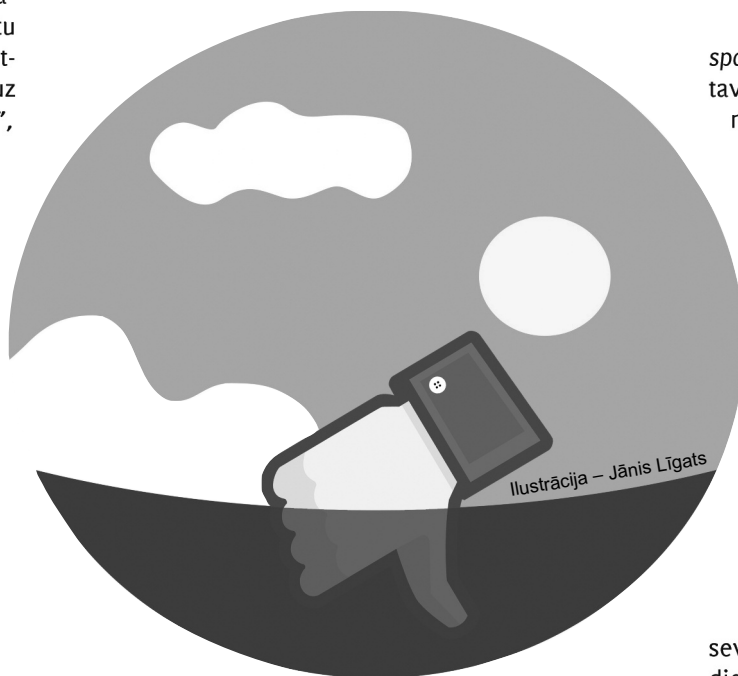
Domā, ar ko draudzējies

Izplatīta parādība feisbukā ir draudzības uzaicinājumi no viltus profiliem. Neapstiprini draudzību, pirms neesi iepazinies ar nepazīstamo aicinātāju, – veic nelielus detektīva gājienus (apskati profila bildi, profila mūžu, aktivitāti, draugus, izvaicā) un, ja rodas kaut mazākās aizdomas, uzaicinājumu dzēs. Labāk mazāk draugu, bet zināmi, nekā simtiem nezināmu, kuri to vien dara, kā pietaisa tavu ziņu lenti.

Neļauj aplikācijām tevi sūkt

Nav noslēpums, ka feisbuku seko katram tavam soļim, arī tad, kad esi bezsaistē pārlūkojot citus interneta resursus. Tavas atstātās pēdas uzsūc algoritmi, tā ražojot saturu, kuru redzi savā ziņu lentē. Turklāt ir ļoti daudz aplikāciju, kuru apstiprināšanas brīdī vēlreiz paliec zem sitiena savu personisko datu drošību. Ja dod zaļo gaismu kādai no tām, tad zini, ka konfigurēt tās

piekļuves pakāpi profilam tu vari, dodoties uz “Iestatījumi” – “Aplikācijas”. Šeit arī vari izdzēst sen nevajadzīgas aplikācijas. Un kas zelta vērtē – tepat zem sadaļas “Game and App Notifications”

liegt feisbukam pieeju dažādām funkcijām tavā mobilajā ierīcē, piemēram, ģeolokācijai.

Ravē savu ziņu lenti

Ja tev liekas, ka tava ziņu lente sāk līdzināties e-pasta spama sadaļai, tad zini, ir pēdējais laiks sākt šķirot – to tavā vietā gan neviens cits nedarīs. Ritinot ziņu lenti, pievēlams ieraksta labajā stūrī spied bultiņu “Paslēpt ierakstu” – “Redzēt mazāk ierakstu no “drauga, kas dalījies ar to”” jeb “Redzēt mazāk ierakstu no “avota, kas to oriģināli ievietojis””. Izvēlies pirmo, ja tev ir apnikusi kāda drauga pārlietu lielā spamošana kopumā, vai otro, ja vēlies redzēt mazāk no šī konkrētā avota. Pēdējā solī vai nu vari pilnībā pārtraukt sekošanu kāda drauga aktivitātēm, bet saglabāt draudzību, vai arī slēpt no ziņu lentes uz visiem laikiem šo trešo pusī, kas var būt kā reāls cilvēks, tā kāda lapa. Ja labi ravēsi, ar laiku jutīsi, ka starp miljoniem kaķu video dzīvo arī draugu oriģinālsaturs.

Neesi naivs

Dzīvojam melu un viltus ziņu pasaulē, kas pats par sevi nav nekas jauns (pirms interneta – avīzes, TV, radio), bet nu to arvien lielākos apjomos sastopam arī sociālajos tīklos. Kā stāties tai pretī? Neviens cits jūsu vietā nekaros, un, ja feisbuku saka, ka to darīs, neticiet arī tam, jo kāda garantija, ka ar to nenodarbojas viņi paši. Neklikšķiniet ar acīm un ausīm, bet gan ar prātu! Neesiet naivi domājot, ka atstāts like spēs izārstēt vēzi.

Sagatavoja Jānis Līgats.

Uzfilmēto samontēt var dažādi

Pirms desmit gadiem Madonas Valsts ģimnāzija, Lahtes ģimnāzija no Igaunijas un Vidzemes televīzija piedalījās projektā par mediju klašu attīstību.

Skolas laikā aizrāvušies ar mediju darbu, vēlāk jaunieši atrod sev gan jaunu profesiju, gan arī vienkārši apgūst kādas prasmes vai tiek pie iemīļota hobijs.

Igauniem tolaik bija mācību priekšmets – mediji, skolā bija video studija, tāpēc madonieši vairākkārt viesojās Lahtes ģimnāzijā. “Pārņemām igauņu pieredzi un Madonas Valsts ģimnāzijā izveidojām mediju pulciņu. Projekta ietvaros ieguvām videokameru, datorus un programmatūru, kas ļauj apstrādāt materiālu,” komentē skolas direktore Vanda Maderniece.

Pulciņa nodarbības Madonas Valsts ģimnāzijā sākotnēji vadīja Vidzemes televīzijas operators Kārlis Kumsārs, pēdējos divus gadus – Lauris Krievs. “Šī ir joma, kur ar pildspalvu un burtnīcu neko daudz nepaveiksi,” atzīst Lauris. “Uzsākot darbu, manā rīcībā bija septiņus gadus veca videokamera, statīvs un divi datori. 20 skolēniem, ar kuriem kopā ik nedēļu pavadām 80 minūtes, tas nav nekas liels.”

Pateicoties projektiem, šogad Madonā izveidota multimediju studija. Tā apgādāta ar nelielu, taču mūsdienīgu multimediju tehniskā aprīkojuma komplektu. “Madonas Valsts ģimnāzija ir mūsu sadarbības partneris, vai-

rāki ģimnāzisti studijā padziļina prasmes video un foto jomā,” piebilst Lauris.

Vaicāts par paveikto mediju pulciņā, skolotājs skaidro, ka pagājušajā mācību gadā jaunieši gatavoja tematiskus sižetus “Balto matu stāsti”. Notika intervijas ar vecāka gadagājuma cilvēkiem, uzfilmēto lika apskatei internetā.

Ģimnāzijas 11. klases audzēknis Aleksandrs Ezeriņš mediju pulciņu apmeklēja no progimnāzijas laika. Viņš stāsta: “Projektā “Balto matu stāsti” biju otrs operators. Piedalījies intervijās, palīdzēju likt gaismas un filmēt. Esmu ieguvis zināšanas un kontaktus ar citiem. Ja filmēšanai nepieciešami palīgi, zinu, kam jautāt, kurš palīdzēs.”

Aleksandra klasesbiedrs Jānis Miška atklāj, kas ir viņa aizraušanās: “Nedaudz filmēju, taču vairāk mani interesē datorprogrammas. Nevienam diži mācījis nav, pats esmu apguvis pamatus, skatoties internetā.”

“Apzinot, ka uzfilmēto var samontēt dažādi,” aizdomājas Aleksandrs. “No tā, ko izgriez un ko atstāj, kur sāc un kur beidz,

var izveidot atšķirīgus sižetus. Svarīgs ir mērķis, ko vēlies panākt. Ja centies darboties dokumentāli, tas jādara objektīvi. Skatītājs nav muļķis, viņš pēta avotus – skatās uz plašāku bildi, jo katram stāstam ir sava iekšpuse.”

Jāuzsver, ka Madonas Valsts ģimnāzijā ir ne tikai mediju pulciņš, otro gadu jaunieši iepazīst mācību priekšmetu “komunikācija un mediji”, ko palīdzēja veidot Vidzemes augstskolas spēki. To, sākot ar 10. klasi, apgūst visi humanitārās programmas audzēkņi, izvēlas arī daži no

vispārizglītojošās programmas. “Šogad darbojāties praktiski,” par paveikto stāsta L. Krievs. “Vienpadsmitie strādāja ar sociālajiem eksperimentiem. Bija aptauja par Madonas pilsētas skolēniem – vai viņi ir iedomīgi. Meitenes pievērsās vardarbības tēmai. Kopumā nevaru lielties, ka viss ir izdevies. Pulciņš un mediju programma ir attīstības posmā.”

Kādi tomēr ir paveiktā augļi? Ģimnāzijas absolventi Arnolds Barinskis, Valters Novožilovs, Reinis un Matīss Spailis savu dzīvi jau saistījuši ar kino jomu. Viņi

beiguši studijas Baltijas Filmu un mediju skolā Tallinā, arī citās ārzemju skolās un Latvijā sevi apliecinājuši ar pirmajām filmām. “Mani uzrunā Vides filmu studijas darbs – tur produktam saturiski un vizuāli ir augsta kvalitāte,” vērtē A. Ezeriņš. “Skatoties filmas, iedziļinos, kā informācija ir iegūta, kā apstrādāta un prezentēta. Arī es pēc skolas vēlos studēt šo jomu. “Youtube” jau tagad var likt visu, ko paveic. Svarīgi, lai tavs darbs uzrunā un kādam nenodara pāri.”

Inese Elsiņa

Jāsāk ar pašiem mazākajiem

Pirms diviem gadiem, reaģējot uz akūtu nepieciešamību uzlabot mediju kvalitāti un patērētāju izpratni par kvalitatīvām ziņām, Baltijas valstu žurnālisti Tallinā nodibināja Baltijas Mediju izcilības centru. Tā izpilddirektore Rita Ruduša norāda, ka situācija mainās ļoti strauji – ja pirms gada terminu “viltus ziņa” lietoja retais, pašlaik šis fenomens ir izaudzis, pārņemis mediju telpu, un grūti prognozēt, kā tas attīstīsies.

Atpazīstamākā Baltijas Mediju izcilības centra kampaņa ir “legūglē, pirms cepies”, tā veltīta sociālo tīklu lietotāju izglītošanai. Sociālie tīkli ir platforma, kurā viltus ziņas atradušas sev auglīgu augsni, un bieži vien auditorija, žurnālistus ieskaitot, tām notic. “Pirmā viltus ziņa bija par Donu, kurš startēs pašvaldību vēlēšanās. Minūti garā video beigās ir izskaidrots, ka tā nav patiesība, aicinot šādu informāciju vispirms pārbaudīt. Kad šo publicēja delfi.lv, pirmie kome-

tāri bija par to, kādēļ mūziķi lien politikā. Cilvēki nebija tikuši tālāk par virsrakstu!” skaidro R. Ruduša. Tas bijis tikai viens no pierādījumiem, ka darbs pie sabiedrības izglītošanas medijpratībā ir īstais virziens, kurā lūkoties.

Izveidotais centrs primāri apkalpo žurnālistus, taču strādāt atrauti no auditorijas nav jēgpilni. R. Ruduša skaidro, ka žurnālisti strādā saviem lasītājiem, klausītājiem un skatītājiem, tādēļ svarīgi, lai patērētāji

saprot, kas ir kvalitatīva žurnālistika un kas tāda nav. Izpratne par medijpratību veicināta arī īpašos kursos skolotājiem, piemēram analizēts kāds Latvijā izdots žurnāls, nosakot, cik lielu tā satura daļu var dēvēt par žurnālistiku. “Mediju patērētājs ikdienas steigā nemaz nepiedomā, cik daudz ir slēptās jeb pasīvas reklāmas, kas izskatās pēc žurnālistikas produkta, bet tāds nav.” Skolotāji bijuši paškritiski un atzinuši, ka zinājuši maz.

Grūti izvērtēt, cik lielu ietekmi uz sabiedrību atstāj medijpratībai veltītā kampaņa sociālajos tīklos. Izmērāmie lielumi ir gūtā publicitāte un atgriezeniskā saikne komentāru sadaļā. Nozāres speciāliste neslēpj, ka rezultātu vieglāk redzēt, strādājot ar nelielām mērķa grupām, piemēram, projektā “Pilna doma”

skolēniem mācīti žurnālistikas pamati, rosinot veidot mediju projektus par savā kopienā svarīgiem jautājumiem. Šī projekta pamatideju plānots uzturēt arī turpmāk.

Par Baltijas Mediju izcilības centra un Latvijas Radio sadarbībā tapušo medijpratības raidījumu “Tīri fakti” interesi izrādījuši igauņi. Šo un līdzīgus projektus veido profesionāla žurnālistu komanda, balstoties uz aktuālām problēmām. “Nākamais ir Saeimas vēlēšanu gads, domāju, ka aktivitātes būs vērstas uz to, lai cilvēkiem palīdzētu “nenoslīkt” informācijā,” uzsver R. Ruduša.

Centrs nākotnē plāno strādāt arī ar sākumskolas vecuma bērniem. To nozīmību uzsver viens no centra atbalstītājiem – Ziemeļvalstu Ministru padome. Bērniem un jauniešiem bieži trūkst

spēju patstāvīgi un kritiski analizēt mediju un citu informatīvo kanālu vēstījumus. “Tas nozīmē, ka jābūt zināšiem pedagogiem, kam šie aspekti nav sveši un kas apzinās, cik svarīgas ir kritiskās domāšanas prasmes drošas, atvērtas un demokrātiskas sabiedrības veidošanā,” atklāj Ziemeļu Ministru padomes pārstāve Ieva Hermansone. Viņa norāda, ka sadarbībā ar medijpratības speciālistiem Lietuvā izstrādāti metodiskie līdzekļi skolotājiem un jau rīkotas dažādas mācības, iepazīstinot ar medijpratību kā vispārējās izglītības neatņemamu sastāvdaļu. Bet rudens pusē paredzēti semināri topošajiem un esošajiem pedagogiem reģionālajās augstskolās Daugavpilī, Rēzeknē un citviet.

Paula Kārkluvka